

TÜRKÇE SÖZLÜK'TE YER ALAN TİYATRO TERİMLERİ ÜZERİNE

Meralnur ÇELİK*

Özet

Terimler, bir sanat, bilim ve meslek dalı ile ilgili kavramları karşılayan özel sözcüklerdir. Terimleri inceleyen bilim dalı terim bilimidir. Terim bilimi ile sözcük kavramına yeni bakış açıları kazandırılmıştır. Terimler oluşturulurken birçok terim yapma yolu kullanılır. Bu çalışmada Türkçe Sözlük'teki tiyatro terimleri incelenecektir. Tiyatro terimleri alıntı ve Türkçe sözcüklerden oluşmaktadır. Bu terimlerin anlamları verilecek, kökenleri ve oluşturulma yolları incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Terim, Türkçe Sözlük, Tiyatro, Alıntı, Köken

Abstract

Terms are special words that meet concepts related to an art, science and field of occupation. The branch of science that examines terms is term science. New perspectives have been gained to word concept with term science. Many ways of making terms are used when creating terms. In this study, theater terms in Turkish dictionary will be examined. Theatre terms consist of loan and Turkish words. The meaning of these terms will be given and their origins and ways of formation will be examined.

Key Words: Term, Turkish Dictionary, Theatre, Loan, Origin

1. Giriş

Bu çalışmada Türkçe Sözlük'teki tiyatro terimleri üzerinde durulmuştur. Giriş kısmında terim ve terim bilimi hakkında bilgi verilmiştir. Terim oluşturma yolları hakkında bilgi verilmiş ve Türkçe terimlerde bu konuya değinilmiştir. Tiyatro sözcüğünün tanımı ve kökeni üzerinde durulmuştur. Yabancı ve Türkçe terimler ayrı olarak ele alınmış ve tespit edilen kelimeler alfabetik sıralama ile verilmiştir. Terimlerin anlamları *Türkçe Sözlük*'ten (2011) alınmıştır. Terimlerin kökenleri hakkında bilgi verilmiş, bazı terimlerde ekler gösterilmeye çalışılmıştır.

“Terimler, bilim, teknik, sanat, meslek dallarıyla ya da çeşitli konularla ilgili özel ve belirli kavramları karşılayan sözcüklerdir. Dilin söz varlığı içerisinde yer alsalar da genel sözcükler gibi değildir terimler... Bütün konuşurların anladığı, bildiği, kullandığı sözcüklerden farklıdır. Belirli bir alanda çalışan araştırmacılarca, sanatçılarca, meslek mensuplarınca bir uzlaşma sonucunda benimsenmiş, yalnızca bu kişiler için bir anlam bildiren özel adlandırmalardır. Bu yönüyle terimler özel adlara benzer. Terimlerin yaygınlaşması için benimsenmeleri, benimsenmeleri için de uzlaşmayla belirlenmeleri esastır” (Akalin, 2015: 7).

“Osmanlı Türkçesinde *terim* için kullanılan sözcük *ıstılah* idi... Sözlüklerimizde Arapça kökenli *ıstılah* sözünün karşılıkları arasında “ittifak” da yer almaktadır. *İttifak* sözü de *ıstılah* da anlaşma, uzlaşma, bağlaşma ve oy birliği demektir. *İstılah* sözünün kökeninde ise *sulh* vardır. Terimler bir uzlaşmayla, bir anlaşmayla, kısacası *sulh* ile verilen adlar olduğu için *ıstılah* diye adlandırılmıştır” (Akalin, 2015: 7).

“Çeşitli bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleri olarak tanımladığımız terim sözü, Latince “sınır, son” anlamına gelen *terminus* kelimesine benzetilerek *derlemek* fiilinin eski şekli olan *termek* fiilinden *-im* eki getirilerek türetilmiştir. Türk Cumhuriyetlerinde ise, bu terim Rusçadaki biçimiyle *termin* olarak kullanılmaktadır” (Zülfikar, 2011: 20).

* Hacettepe Üniversitesi, meralnurcelik@hacettepe.edu.tr

“Terimlerin düzenli bir biçimde incelenmesi ve düzenlenmesi terim bilimi ile gerçekleşir. Uluslararası Terim Bilimi Birliğinin 1982’de yayımlanmış olduğu ve hala geçerliliği kabul edilen tanıma bakılacak olursa “Terim bilimi, özgün bilgi ve etkinlik alanlarında insanlararası iletişim için gerekli olan sembol düzenlerinin ve dilbilimsel işaretlerin araştırılması ve uygulanması ile ilgilenen bir bilim dalıdır” (Karaman, 2017: 53).

“Terim biliminin dilbilimleri arasında bir araştırma ve uygulama alanı olarak ortaya çıkması 70’li yıllarda gerçekleşmiştir. Bu dalın bağımsız bir uğraş alanı olarak yapılanmasında en önemli etken, hiç kuşkusuz, çağdaş dilbilimin sözcük kavramına getirdiği yeni bakış açıları olmuştur. Çeşitli uzmanlık alanlarında giderek artan kavramların adlandırılmasında, sözcük birimler konusunda dilbilimin ortaya koyduğu bu yeni verilerinden yararlanma çabası terim bilimin gelişmesini sağlamıştır” (Yaman, 2012: 59-60).

2. Terim Yapma Yolları

2.1 Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme

“Terim yapmada en çok başvurulan yol türetmedir. Türetme (iştikak), yapım eklerinin isim, fiil, kök veya gövdelerine belli kurallar içinde getirilmesidir” (Zülfikar, 2011: 162).

“Türkçe eklemeli bir dildir. İsim veya fiil, kök ve gövdeleri birtakım yapım ekleriyle genişletilir. Kelime isimken fiil olur, böyle bir durumdan gerektiğinde yeniden isim türetilir. Aynı işlem fiil için de söz konusudur. Kelime fiilken isim olur. İsimden tekrar fiil yapılabilir. Eklerle yapıda meydana gelen değişiklik anlamı ve kelimenin görevlerini de değiştirir. Bu bakımdan eklerin terim türetmede önemli yeri vardır. Herhangi bir terim türetirken önce kullanılacak ekin yapım eki olmasına dikkat edilir. Bunun yanı sıra ekin canlı olması, o ekle yapılmış benzer örneklerin bulunması da önemlidir. Öte yandan kullanılacak ekin görevinin açık olması türetilecek terimin tutunmasını sağlar” (Zülfikar, 2011: 162).

2.2 Kelime Birleştirme Yoluyla Terim Türetme

“Kelime birleştirme yoluyla terim türetme 1940’lı yıllardan bu yana yoğun olarak kullanılan bir yöntemdir. İki kelimenin bir arada bir kavramı karşılaması, o kavramın tek kelimeyle ifade edilemediği durumlarda başvurulan bir yoldur” (Zülfikar, 2011: 165).

“Kelimleri birleştirmeye götüren etkenlerin başında doğu ve batı dillerinden alınan ve iki kelimededen oluşan çoğu birleşik yazılan biçimler yer alır: *kilometre*, *anfiteatr*, *basketbol* gibi batı kökenli kelimeler yanında *cambazhane*, *akitname*, *beynelmilel* vb. kelimeler bütün kılavuzlarda da birleşik yazılmaktadır. Bu örnekler arasında biri Türkçe ötekisi doğu dillerinden alınmış ve birleşik yazılmış biçimler de bulunmaktadır. *Buzhane*, *başhekim*, *hayırsaver* vb. Öte yandan *başgarson*, *başrol hanımefendi* örneklerinde olduğu gibi bazen de Türkçe bir kelime batı dillerinden alınan bir kelime ile birleştirilmiştir. Birleşik kelimeyi oluşturan sözlerden birinin doğu ötekisinin batı kaynaklı köklere dayandığı biçimler de vardır. *Fotoğrafhane*, *birahane*, *gramkuvvet* vb. Bir birleşik biçimin her iki kelimesinin de Türkçe köklere dayanması beklenen, arzu edilen bir durumdur” (Zülfikar, 2011: 165).

“Birleşik kelimelerin bir kısmı benzetme yoluyla nesnelere ad olmuştur. Bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır: *aslanağzı* (bir çiçek), *danaburnu* (bir kurt), *devetabanı* (bir bitki) vb. Birleşik kelimelerin bir bölümünde ses düşmeleri meydana gelmiş olabilir. Bu tür birleşik kelimeler bitişik yazılır: *pazartesi* (pazar ertesi), *kaynana* (kayın ana), *niçin* (ne için) vb. Buna karşılık *kayın birader*, *kayın peder*, *kayın valide* gibi kelimeler ayrı yazılır” (Zülfikar, 2011: 166).

“Birleştirmelerde kullanılan kelimeler yeni bir kavramı karşılarlar. Ancak birleştirmede yer alan her kelime kendi eski anlamını saklamış olabilir. Bu tür birleşik kelimeler ayrı yazılır: *ses uyumu*, *yer çekimi*, *kara yolu* vb. verilen örnekler bakıldığında büyük bir çoğunluğu belirtisiz isim tamlaması yapısında olan biçimlerdir: *şeker pancar-ı*, *su sığır-ı*, *sırık fasülye-si* vb. bu örneklerden çıkarılacak sonuç, belirtisiz isim tamlaması yapısında bulunan ancak bir tek kavramı karşılayan biçimleri birleşik yazmaya gerek olmadığıdır. Kılavuzda verilen örneklerin ikinci bölümünü sıfat tamlamaları oluşturmaktadır. Diğer örnekler göre daha az sayıda bulunan *beyaz peynir*, *kuru yemiş*, *kuru soğan açık oturum*, *açık öğretim* örneklerinde ise, ilk kelime ikinci kelimeyi nitelemekte ve birlikte bir kavramı karşılamaktadırlar. (Zülfikar, 2011: 167) Emir 3. tekil kipinin yer aldığı *ateşkes*, *gelgit*, *tutkal*, *yazboz*, *verkaç* gibi kelimeler de birleşik kelimelere katılır. Bu tür kelimeler ötekiler gibi eskiden beri birleşik yazılmıştır” (Zülfikar, 2011: 169).

“Örneklere görüldüğü gibi tek kelimeyle bir kavramın karşılanması mümkün olmadığı durumlarda kelime gruplarına başvurulmaktadır. Bu gruplar belirtisiz isim tamlamalarıyla sıfat tamlamalarıdır. İkinci kelimenin iyelik eki almasıyla oluşturulan pek çok kelime ve terim, yabancı kökenli kelimeleri karşılamışlardır. *Halk bilimi* (folklor), *çevre bilimi* (ekoloji), *halk oylaması* (referandum) vb. Sıfat tamlaması biçimindeki örneklerden bazıları ise şunlardır: *açık oturum* (panel), *takma saç* (peruk) *hazır giyim* (konfeksiyon) vb.” (Zülfikar, 2011: 169-170)

“Örneklere görüldüğü gibi belirtisiz isim tamlaması veya sıfat tamlaması biçiminde Türkçeye kazandırılan bu sözler, bundan sonra yapılacak terimlere örnek oluşturabilir. Bununla birlikte terim türetirken önce hece sayısı az ve tek kelimedenden oluşan biçimler seçilmelidir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda isim ve sıfat tamlamalarına başvurulmalıdır” (Zülfikar, 2011: 170).

2.3 Kelime Türlerini Değiştirme

“Birtakım kavramların karşılanmasında başvurulacak yollardan biri de kelime sınıflarını değiştirmektir. İsim olan bir kelime gerektiğinde sıfat olarak kullanılır. Ya da bir sıfat ilgili olduğu kelime sınıftan çıkarılıp isim durumuna getirilir. Fiilin birtakım eklerle isimleştirilmesi söz konusu olduğu gibi böyle bir isim istendiğinde tekrar fiil durumuna sokulabilir. Bu özellik Türkçenin kıvrak ve esnek yapısıyla ilgilidir. Örneğin *cam* ve *toprak* birer isimdir. *Cam tencere*, *toprak dam* denildiğinde *dam* ve *tencere* kelimelerinin başına getirilen isimler bu durumda sıfat olur” (Zülfikar, 2011: 171).

2.4 Genel Dilden Kelime Aktarma

“Terim yapma yollarından biri de genel dilde kullanılan kelimelerden yararlanmaktır. Gündelik dilde kullanılan kelimelerden amaca uygun olanı alınır ve herhangi bir bilim dalında terim olarak kullanılır. Örnek olarak bir anatomi terimi olan *dil* kelimesinin sözlükte birçok anlamı vardır. Genel dilden kelime aktarma işlemi bazen sözlükte var olan bir kelimenin anlamlarından biri esas alınır. Örnek olarak *ateş* kelimesinin sözlükte yedi- sekiz anlamı vardır” (Zülfikar, 2011: 173).

“Yazı dilinde bulunan bir kelimeyi alarak ona yeni bir anlam katmak veya kelimenin sözlükte var olan bir anlamından yararlanarak bir kavramı Türkçe olarak karşılamak en çok başvuru yollarından biri olmuştur. Örnek olarak arkeolojide: *kabartma*, *başlık*; askerlikte: *dağılma*, *çevirme*; astronomide: *arayıcı*, *batma* verilebilir” (Zülfikar, 2011: 173-174).

“Yazı dilinde var olan bir kelime bazen yalnızca bir bilim dalında değil, değişik bilim dallarında da kullanılmıştır. Örnek olarak *çöküntü* jeolojide, coğrafyada, psikolojide ayrı birer terimdir. Genel dilden kelime aktararak çeşitli kavramları karşılamak, görüldüğü gibi denenmiş ve olumlu sonuçlar alınmış bir yoldur” (Zülfikar, 2011: 174).

3. Tiyatro Sözcüğünün Anlamı ve Kökeni

Türkçe Sözlük'te (2011) tiyatro sözcüğü dram, komedi, vodvil vb. edebiyat türlerinin oynandığı yer; bu türleri, izleyiciler önünde sahnede oynayan grup; sahnelenmek için yazılmış oyunların tümü anlamlarına gelmektedir.

“Tiyatro, (Yun. “Theastai” –görmekten “theatron” – genel görüş) Antik Yunan tiyatrosunda yalnızca seyircilerin "oturdukları yer" anlamına gelirken bugün genel olarak bütün dramatik gösterilerle ilintili çalışma alanını kapsar; tiyatro yapısını, eylemini ve kavramını karşılar. Tiyatro, kimi kez, "drama" kavramına karşıt olarak bir temsilin metin dışında kalan bütün yönlerini belirtir. Ancak "drama" yalnızca söz değildir, bunun yanı sıra oynayış anlamını da getirir; bunların ikisi birbirinden ayrılmaz. Öteki öğeler dekor, giysi, müzik ve danstır. Ayrıca, " Fransız tiyatrosu", "İtalyan tiyatrosu" dendiği zaman bu ulusların tiyatro yaşantılarının bütün yönleri; Corneille'in tiyatrosu, Shakespeare'in tiyatrosu denildiği zaman bu yazarların oyunları anlaşılacaktır. Türkçeye "tiyatro" terimi İtalyanca "teatro" sözcüğü ile girmiştir” (Taner, And, Nutku, 1966: 107-108).

Çalışmada ele alınan terimlerin anlamları *Türkçe Sözlük*'ten (2011) alınmıştır. Terimler Yabancı Kökenli ve Türkçe olarak ayrılmıştır. Terimlerin anlamları, kökenleri ve oluşturulma yolları hakkında bilgi verilmiştir.

4. YABANCI KÖKENLİ TİYATRO TERİMLERİNİN KÖKEN İNCELEMESİ

Aksesuar: *a. Fr. accessoire* **1.** Bir aletin, bir makinenin işlevine katılmayan ancak kendine özgü ayrı bir yararı bulunan alet, araç veya nesne. **2.** Giysiyi bütünleyen çanta, kemer, şapka, eldiven, mücevher

vb. eşya. **3. tiy.** Konunun gerektirdiği ölçüde kullanılan, bir sahne içinde yer alan veya oyuncunun dekor gereği kullandığı çeşitli eşya.

Köken

“Fransızca *accessoire* "eklenti, tali unsur, süs" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Geç Latince aynı anlama gelen *accessorium* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *accedere* "yanına gitmek, yanaşmak, katılmak" fiilinden +(o)torium ekiyle türetilmiştir. Latince fiil Latince *cedere*, *cess-* "gitmek" fiilinden ad+ önekiyle türetilmiştir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **ked-* "gitmek" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 17).

Aksiyon: *a. Fr. action* **1.** Bir kuvvetin, maddi bir etkenin, bir düşüncenin ortaya çıkması. **2.** İnsan etkinliğinin veya iradesinin açığa çıkması. **3.** Hareket, iş. **4. tic.** Sermayenin belirli bir bölümü. **5. tic.** Hisse senedi. **6. tiy.** Bir oyuncunun sahne üzerindeki hareketi. **7. tiy.** Oyunun temasını geliştiren başlıca olay, hikâye, gelişim.

Köken

“Fransızca *action* "1. eylem, edim, icraat, 2. hisse senedi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *actio* "eylem" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *agere* "yapmak, eylemek, icra etmek, harekete geçirmek" fiilinden +(o)tion ekiyle türetilmiştir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **ag-* "gütmek, sürmek" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 18).

Aktör: *a. Fr. acteur* **1. sin. ve tiy.** Erkek oyuncu: "En pişkin aktörler bile bizim kadar rollerini başaramazlar." - E. İ. Benice. **2. mec.** Herhangi bir olayda etkisi veya katkısı olan kimse.

Köken

“Fransızca *acteur* "eyleyen, icracı, tiyatro oyuncusu" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *actor* "icra eden" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *agere* "yapmak, eylemek" fiilinden +(o)tor ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 18).

Aktris: *a. Fr. actrice* **sin. ve tiy.** Kadın oyuncu: "Matmazel, sizin mükemmel bir aktris olduğunuzu işitiyorum." - P. Safa.

Köken

“Fransızca *actrice* "kadın tiyatro oyuncusu" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *actrix* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *agere* "yapmak, eylemek" fiilinin dişilidir” (Nişanyan, 2018: 18).

Antrakt: *a. Fr. entracte* **sin. ve tiy.** Ara.

Köken

“Fransızca *entr'acte* "tiyatrodan perde arası" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *entre* "iki şeyin arası" (NOT: Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *inter* sözcüğünden evrilmiştir.) ve Fransızca *acte* "tiyatrodan perde" sözcüklerinin bileşiğidir” (Nişanyan, 2018: 39).

Diksiyon: *a. Fr. diction* **1.** Seslerin, sözlerin, vurguların, anlam ve heyecan duraklarını kurallarına uygun olarak söyleme biçimi: "Müfredat programlarında kıraat yani diksiyon dersi yok." - B. Felek. **2.** Konuşulan dilin incelenmesi ve kullanılması. **3. tiy.** Duru, açık vurgulama ve çıkaklara tam uyarak konuşma.

Köken

“Fransızca *diction* "söyleyiş biçimi, ifade" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince aynı anlama gelen *dictio* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince *dicere* "söylemek" fiilinden +(o)tion ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 186).

Dolap, -bı: *a. Ar. dūlāb* **1.** Genellikle tahtadan yapılmış, bölme veya çekmelerine eşya konulan kapaklı mobilya. **2.** Su dolabı: "Benim adım dertli dolap / Suyum akar yalap yalap" - Yunus Emre. **3.** Dönme dolap. **4.** İstanbul bedesteninde dükkân: "Bedestende iki dolap tutuyor." **5. tiy.** Orta oyununda sahnede dükkân veya ev olarak kullanılan dekor. **6.** Düzen: "Kendisinden önce mahpushanede dönen dolapları kulak verip ciddiyle dinlememişti." - K. Korcan.

Köken

“Farsça *dūlāb* "دولاب 1. su çarkı, 2. her türlü mekanizma, makina" sözcüğünden alıntıdır. Farsça sözcük Farsça *dūl* veya *dol* "دول 1. kova, 2. su çarkı, mekanizma" (NOT: Bu sözcük Aramice/Süryanice *dāwal*,

dawlā דַּוְלָא, דַּוְלָא "su çarkı, sulama düzeneği" sözcüğü ile eş kökenlidir. Aramice/Süryanice sözcük Akatça aynı anlama gelen *dālu* veya *dalū* sözcüğü ile eş kökenlidir. Akatça sözcük Akatça *dālu* "dönmek, dolanmak" fiilinden türetilmiştir.) ve Farsça *āb* آب "su" sözcüklerinin bileşiğidir" (Nişanyan, 2018: 196).

Dram: *a. Fr. drame* **1. tiy.** Sahnede oynanmak için yazılmış oyun, drama. **2.** Acıklı, üzüntülü olayları, bazen güldürücü yönlerini de katarak konu alan sahne oyunu veya televizyon filmi, drama. **3.** Tiyatro edebiyatı. **4.** Acıklı olay: "İhtiyarın ve umumiyetle insanın dramı nedir, bilir misiniz?" - B. Felek.

Köken

"Fransızca *drame* "tiyatro oyunu" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *drāma* δρᾶμα "eylem, oyun, trajedi" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *drāō* δρᾶω "eylemek, icra etmek" fiilinden +*ma(t)* ekiyle türetilmiştir. Yunanca fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **derā-* "eylemek" biçiminden evrilmiştir" (Nişanyan, 2018: 201).

Dramaturg: *a. Alm. Dramaturg* *tiy.* Tiyatro için oyun seçmek, oyunları irdelemek, sahnelenmesi işine yardım etmek, oyuncu seçmede, malzemelerin hazırlanmasında danışmanlık yapmak gibi görevleri bulunan kimse.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Facia: *a. (fa:cia) Ar. fāci'a* **1.** Çok üzüntü veren, acıklı olay, afet: "Sebep olduğunuz faciadan henüz haberiniz yok." - H. R. Gürpınar. **2. tiy.** Trajedi.

Köken

"Arapça *fc* kökünden gelen *fāci'a(t)* فاجعة veya Arapça *fc* kökünden gelen *facī'a(t)* فجيعة "acıklı şey veya olay" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Arapça *faca'a* فَجَعَ "acı ve üzüntü verdi, can yaktı" fiilinin *fa'īlā(t)* vezninde sıfat dişilidir" (Nişanyan, 2018: 245).

Fars (I): *a. Fr. farce* **1. tiy.** Güldürü: "Eser konu bakımından eski farslar gibi bir toplamadır." - F. İz.

Köken

"Fransızca *farce* "1. oyunların sahne aralarına eklenen halk tipi diyalog, 2. kaba güldürü" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *farcir* "doldurmak, dolma yapmak" fiilinden türetilmiştir. Bu sözcük Latince *farciare, farct-* "tıkmak, doldurmak" fiilinden evrilmiştir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **bhrk*^w-*yo-* biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **bhrek*^w- "tıkmak, sıkmak, boğmak, kalabalık etmek" kökünden türetilmiştir" (Nişanyan, 2018: 249).

Fasıl, -slı: *a. Ar. faşl* **1.** Bölüm, kısım, devre: "Kitabı kapadı, biraz durdu, sonra tekrar açarak o faslı sonuna kadar bir hamlede okudu." - P. Safa. **2.** Dönem, devre: "Dönülmez akşamın ufkundayız, vakit çok geç / Bu son fasıldır ey ömrüm nasıl geçersen geç" - Y. K. Beyatlı **3.** Belli bir sürede yapılan iş, karşılaşılan durum veya olay: "Fazla olarak arada bir patronu çekiştirmek, dedikodu yapmak faslı da kapanacak." - H. E. Adıvar. **4. ekon.** Bütçede ayrı ayrı gösterilen bölümler. **5. müz.** Peşrev, nakış, şarkı, saz semaisi vb. parçaların belli bir sıraya göre çalınıp söylenmesi: "Radyo ince sazdan sultanıyegâh faslına başlamış." - A. İlhan. **6. tiy.** Orta oyununa başlamadan önce saz takımının çaldığı köçek havası ve curcuna. **7. tiy.** Osmanlı ve Arap tiyatrosunda oyunun perde bölümü.

Köken

"Arapça *fşl* kökünden gelen *faşl* " فصل 1. ayırma, bölme, 2. bölüm, aralık, mevsim" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça *faşala* فَصَّلَ "ayırды, böldü" fiilinin *fa'l* vezninde masdarıdır" (Nişanyan, 2018: 249).

Festival, -li: *a. Fr. festival* **1.** Dönemi, yapıldığı çevre, katılanların sayısı veya niteliği programla belirtilen ve özel önemi olan sanat gösterisi. **2. sin. ve tiy.** Belli bir sanat dalında oyun ve filmlerin sunulması ve gösterilmesi sonunda ödül, derece verilmesi biçiminde düzenlenen ulusal veya uluslararası gösteri dizisi, şenlik: "Antalya film festivali." **3.** Bir bölgenin en ünlü ürünü için yapılan gösteri, şenlik: "Kiraz festivali." **4.** Düzensiz toplantı, curcuna: "İlk bakışta festivale benzer bir durum göremedi." - A. İlhan.

Köken

“Fransızca *festival* "bayram, belirli tarihte yapılan toplu eğlence" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *dies festivalis* "bayram günü" deyiminden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *festivus* "bayramlık" sözcüğünden +al° ekiyle türetilmiştir. Latince sözcük Latince *festā* "yortu, bayram" sözcüğünden +(ti)° ekiyle türetilmiştir. Latince sözcük Arkaik Latince *fēsīa* "bir tanrıya adanan gün, yortu" sözcüğünden türetilmiştir. Latince sözcük Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **dhēs-* "tanrı" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 256).

Gag: a. İng. *gag* sin. ve tiy. bk. gülüt.

Köken

“İngilizce *gag* "1. ağız tıkacı, gülmekten tıkanma, 2. tiyatrodaki irticalen yapılan espri" sözcüğünden alıntıdır. İngilizce sözcük ses yansımali sözcüğünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 275).

Grotesk: a. Fr. *grotesque* **1.** Eski Çağ Roma yapılarında bulunan tuhaf, gülünç figürlerden oluşmuş süsleme üslubu. **2.** tiy. Kaba gülünçlüklerden, tuhaf ve olmayacak şakalaşmalardan yararlanan, karışık görüntüleri, bağdaşmaz durumları şaşırtıcı biçimde birleştiren güldürü biçimi: "Yerleşik yönetim kadrolarına dayanarak gerçekleştirilen bu değişim, grotesk örnekler sunmakta gecikmedi." - T. Uyar.

Köken

“Fransızca *grotesque* "fantastik, ürpertici, çok çirkin" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük İtalyanca *grottesca* "mağaramsı, eski Roma binalarının yeraltı dehlizleri gibi" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük İtalyanca *grotta* "mağara, dehliz" sözcüğünden türetilmiştir. İtalyanca sözcük Latince *crypta* "dehliz, mahzen" sözcüğünden evrilmiştir. Latince sözcük Eski Yunanca *krypté* κρυπτή "gizli, saklı, gömülü" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 299).

Habbe: a. Ar. *habbe* esk. **1.** Tahıl tanesi, evin. **2.** Su kabarcığı: "Ateşoğlu, bir yandan da gözlerini deniz yüzüne gelen ve yüzde suyu fokurdatan hava habbelerinden ayırmıyordu." - Halikarnas Balıkcısı. **3.** tiy. Orta oyunundaki tiplerin "yemek yeme" anlamında kullandığı söz.

Köken

“Arapça *hbb* kökünden gelen *habba(t)* حبة "kabarcık, tane, tohum" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça aynı anlama gelen *habb* حَبّ sözcüğünün *fa'la(t)* vezninde ismi merresidir” (Nişanyan, 2018: 305).

Kanto: a. (ka'nto) İt. *canto* **1.** tiy. Tuluat tiyatrolarında oyundan önce genellikle kadın sanatçıların şarkı söyleyip dans ederek yaptığı gösteri: "Kantodan piyese kadar her gösteriye katılıyor; herkesi hüzne, sevgiye, coşkuya, isteğe boğuyordu." - C. Külebi. **2.** Bu gösteri sırasında söylenen şarkı.

Köken

“İtalyanca *canto* "şarkı" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük Latince aynı anlama gelen *cantus* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *canere* "şarkı veya ilahi söylemek, büyü yapmak" fiilinin geçmiş zaman fiil-sıfatıdır. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde aynı anlama gelen yazılı örneği bulunmayan **kan-* biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 410).

Kartela: a. (l ince okunur) İt. *cartella* **1.** Tombala vb. oyunlarda sayıların yazılı olduğu kart. **2.** Boya kumaş, halı vb. ürünlerin çeşitlerini küçük parçalar hâlinde gösteren liste. **3.** tiy. Tuluat tiyatrosunun kapısına asılan tabela.

Köken

“İtalyanca *cartello* "kâğıtçık, pusula, not" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 420).

Komedi: a. Fr. *comédie* **1.** tiy. Güldürü. **2.** Gülmeye neden olan olay veya olaylar. **3.** Yalan ve yapmacık söz veya davranış.

Köken

“İtalyanca *commedia* veya Fransızca *comédie* "gülünçlü oyun" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca aynı anlama gelen *kōmōidia* κωμῳδία sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca *kōmos* κῶμος "köy eğlencesi, festival, her çeşit kaba ve gürültülü eğlence" (NOT: Yunanca sözcük Eski Yunanca *kōmē* κῶμη "köy" sözcüğünden türetilmiştir.) ve Eski Yunanca *aiodós* αἰοδός "şarkıcı" sözcüklerinin bileşiğidir. (NOT: Yunanca sözcük Eski Yunanca *aeideō* αἰείδω "şarkı söylemek, ırlamak" fiilinden türetilmiştir.)” (Nişanyan, 2018: 461)

Kondüit: a. Fr. *conduite* tiy. Sahneye çıkma sırası gelen kişileri uyarmakla görevli kimse.

Köken

“Fransızca *conduite* "taşıyıcı, " sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Geç Latince aynı anlama gelen *conductus* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *conducere* "taşımak, bir yere götürmek, yöneltmek" fiilinin geçmiş zaman fiil-sıfatıdır. Latince fiil Latince *ducere, duct-* "sevketmek" fiilinden *con+* önekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 464).

Kulis: *a. Fr. coulisse* **1. tiy.** Sahnenin gerisinde ve yanlarında bulunan bölüm: "Sahneye girişlerinde kuliste sırasını bekliyorlardı." - N. Cumalı **2. ekon.** Borsa dışında alışveriş yeri. **3.** Bir amaca ulaşabilmek için ilgili kişiler arasında özel çalışma yapılan yer. **4.** Bir işin, bir hareketin gizli hazırlık konuşması: "Lozan'daki Türk heyetinin kulisleri hakkında pek az şey biliyoruz." - H. Taner.

Köken

“Fransızca *coulisse* "asansör boşluğu, tiyatrodaki dekorun hızla indirilmesini sağlayan şaft, tiyatrodaki perde arkası" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *coulis* "akışkan, akıntı" sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük Fransızca *couler* "akmak" fiilinden türetilmiştir. Fransızca fiil Latince *colare* "(bir delikten) akmak, elekten geçmek" fiilinden evrilmiştir. Latince fiil Latince *colum* "elek" sözcüğünün isimden türetilmiş fiilidir” (Nişanyan, 2018: 484).

Matiz (II): *sf. Rum. argo* **1.** Çok sarhoş. **2. tiy.** Orta oyununda ve Karagöz'de sarhoş.

Köken

“Yeni Yunanca *méthystos* veya *máthisos* μάθισος "sarhoş" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca aynı anlama gelen *methystés* μεθυστής sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Yunanca *methýskō* μεθύσκω "sarhoş olmak" fiilinden +t° ekiyle türetilmiştir. Yunanca fiil Eski Yunanca *methý* μεθύ "mayalanmış içki, şarap" sözcüğünden türetilmiştir. Yunanca sözcük Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **medhu-* "mayalanmış içki" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 537).

Melodram: *a. (l ince okunur) Fr. mélodrame* **1. tiy.** Yunan trajedilerinde koro başı ile bir oyuncu arasında geçen şarkılı diyalog. **2. tiy.** Oyuncuların müzik eşliğinde sahneye girip çıktıkları bir oyun türü. **3. tiy.** Çağdaş tiyatrodaki duygusal ve acıklı olaylara dayalı bir oyun türü. **4. sf.** Acıklı, dokunaklı.

Köken

“Fransızca *mélodrame* "şarkılı tiyatro, müzikal oyun" sözcüğünden alıntıdır. (İlk kullanımı: 1770 Fr.) Fransızca sözcük Eski Yunanca *mélos* μέλος "şarkı" ve Eski Yunanca *dráma* δράμα "tiyatro" sözcüklerinin bileşiğidir” (Nişanyan, 2018: 546).

Mim (II): *a. Fr. mime* **1. tiy.** Eski Yunan ve Roma'da yaşamı, töreleri taklit amacı güden komedi türü. **2.** Bir oyuncunun herhangi bir davranış veya duyguyu yüz ve vücut hareketleriyle anlattığı oyun türü. **3.** Bu türü gerçekleştiren sanatçı.

Köken

“Fransızca *mime* "oyuncu, soytarı, taklit sanatı ve sanatçısı" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *mimus* "taklitçi" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Yunanca aynı anlama gelen *mimos* μῖμος sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca *míméomai* μῖμέομαι "taklit etmek, temsil etmek" fiilinden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 565).

Mizansen: *a. Fr. mise en scène* **1. tiy.** Düzenleme: "Piyas falsoları, yersiz mizansenleriyle devam ediyor." - C. Uçuk. **2.** Düzeni: "Bu bir mizansendi, inceden inceye düzenlenmiş bir sahne." - T. Buğra.

Köken

“Fransızca *mise en scène* "sahneye koyma" deyiminden alıntıdır. Fransızca deyim Fransızca *mise* "koyma" ve Fransızca *scène* "sahne" sözcüklerinin bileşiğidir” (Nişanyan, 2018: 570).

Monolog,-ğu: *a. (l ince okunur) Fr. monologue* **1. tiy.** Bir oyunda, kişilerden birinin kendi kendine yaptığı konuşma. **2. tiy.** Bir kişinin dinleyicilere anlattığı, genellikle güldüren olay: "Sünnet çocuklarını eğlendiren orta oyunu fasılları arasında tuhaf monologlar söyleyerek cemaati eğlendirir." - O. C. Kaygılı. **3.** Çevresindekilere fırsat vermeden bir kimsenin yaptığı konuşma.

Köken

“Fransızca *monologue* "(tiyatrodaki) tek kişilik konuşma" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *monólogos* μονόλογος "tek -konuşan" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 573).

Orkestra: *a. (orke'stra) İt. orchestra* **1. müz.** Yaylı, üfleli ve vurmali çalgılar topluluğu: "Locadan çıkarken, davulu üstüne on lira atılan orkestra, zeybek havası çalmaya başlar." - F. R. Atay. **2. tiy.** Eski Yunan tiyatrolarında, sahne ve seyirciler arasındaki çember biçiminde koro yeri. **3. tiy.** Bazı tiyatroların

birinci katında sahne veya perdeye en yakın koltuklar: "Butterfly'ı ben orkestrada koltuktan seyrederken sen locada idin." - H. C. Yalçın.

Köken

“İtalyanca *orchestra* "müzisyenler grubu" veya Fransızca *orchestre* "1. tiyatrodan müzisyenlere ayrılan yer [esk.], 2. müzisyenler grubu" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *orxéstra* ορχήστρα "dans alanı, tiyatrodan koroya ayrılan yer" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca *orxéomai* ορχέομαι "raksetmek, horon tepmek, tepinmek" fiilinden türetilmiştir. Yunanca fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **orgh-i-* biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **ergh-* "(cinsel anlamda) azmak, husye" kökünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 635).

Parodi: *a. Fr. parodie* *tiy.* Ciddi sayılan bir eserin bir bölümü veya bütünü alaya alarak, biçimini bozmadan ona bambaşka bir özellik vererek biçimle öz arasındaki bu ayrılıktan gülünç etki yaratan bir oyun türü.

Köken

“Fransızca *parodie* "taklide dayalı güldürü" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *parōidia* παρωδία "bir şarkıya nazire olarak söylenen gülünç şarkı" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *ōidē* ᾠδή "şarkı" sözcüğünden para+1 önekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 658).

Perde: *a. Far. perde* **1.** Görüşü, ışığı engellemek, bir şeyi gizlemek için pencereye veya bir açıklığın önüne gerilen örtü: "Durmadan pencere kapatıyor, perde çekiyorum." - A. Ağaoğlu. **2.** Üzerine bir cismin görüntüsü yansıtılan saydam olmayan yüzey: "Sinema perdesi. Karagöz perdesi." **3.** İki yeri birbirinden ayıran bölme. **4.** Seste pes perde: "Sonra da ince ve çok acıklı bir perdeden şarkı söylemeye başladı." - A. Midhat. **5.** Doğruyu görmeye engel olan şey: "Bu sözü duyunca gözlerimdeki perde kalkıverdi." **6.** *hay. b. Kaz, ördek, martı gibi hayvanların parmaklarını birbirine bitişiren zar.* **7. müz.** Bir müzik parçasını oluşturan seslerden her birinin kalınlık veya incelik derecesi. **8. müz.** Bu ses derecelerini sağlamak için çalgılarda bulunup parmaklarla basılan yer. **9. tıp** Katarakt: "Gözlerine perde inmiş." **10. tiy.** Bir sahne eserinin büyük bölümlerinin her biri: "Oyunun üç perdesi de böyle alkışlar içinde geçti." - M. Ş. Esendal.

Köken

“Farsça *parda* "پرده" örtü, kapı veya çadır örtüsü, yüz örtüsü, 2. müzikte perde" sözcüğünden alıntıdır. Farsça sözcük Orta Farsça aynı anlama gelen *pardag* sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 668).

Primadonna: *a. (primado'anna) İt. prima donna* *sin. ve tiy.* Başoyuncu.

Köken

“İtalyanca *primadonna* "operada baş kadın oyuncu" sözcüğünden alıntıdır. İtalyanca sözcük İtalyanca *prima* "birinci" ve İtalyanca *donna* "bayan, hanımefendi" sözcüklerinin bileşimidir” (Nişanyan, 2018: 690).

Prömiyer: *a. Fr. première* *tiy.* İlk gösteri.

Köken

“Fransızca *premier, première* "ilk, birinci" fiilinden alıntıdır. Fransızca fiil Geç Latince aynı anlama gelen *primarius* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *primus* sözcüğünden +ari° ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 694).

Ramp: *a. Fr. rampe* *tiy.* Bir tiyatro sahnesinin önünde, ışık ve ışıldakların yerleştirildiği, izleyiciye en yakın yer.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Reji: *a. Fr. régie* **1. tiy. ve sin.** Sinema, tiyatro, radyo ve televizyon oyunlarında oyunu yönetme: "Burada tiyatro derken dram yazarlığını değil rejiiyi, artisti, ressamı göz önünde tutuyorum." - N. Hikmet. **2.** Tekel idaresi: "Daha edeceğiniz nice iyilikleri bekleyen reji hademesi sizi evliya bilir." - A. Ş. Hisar.

Köken

“Fransızca *régie* "yönetim, idare" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *régir*, *régiss-* "yönetmek" fiilinden türetilmiştir. Bu sözcük Latince *regere*, *rect-* "doğrultmak, yöneltmek, yönetmek, rehber olmak" fiilinden evrilmiştir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **reg-* "yöneltmek" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 710).

Rejisör: *a. Fr. régisseur sin. ve tiy.* Yönetmen: "Kimi rejisörler ise çeşitli oyunlarının kahramanları hakkında kendisinden ayrıntılı bilgiler istiyorlardı." - N. Hikmet.

Köken

“Fransızca *régisseur* "yönetmen" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *régir* "yönetmek" sözcüğünden +(o)tor ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 710).

Replik, -ği: *a. Fr. réplique 1. tiy.* Oyuncunun sözü karşısındakine bırakırken söyleyeceği son söz: "Peş peşe sıralanan mizansen bozukluklarıyla, kötü okunan replikleriyle bu piyes baştan başa fiyaskoydu." C. Uçuk. **2.** Diğer oyuncunun sözüne göre verilmesi gereken karşılık.

Köken

“Fransızca *réplique* "yanıt, tiyatrodaki aktörün sözleri" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *répliquer* "yanıtlamak, karşılık vermek" fiilinin fiilden türetilmiş isimidir. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *replicare* fiilinden alıntıdır. Latince fiil Latince *plicare* "katlamak" fiilinden re+ önekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 712).

Rol, -lü: *a. Fr. rôle 1. sin. ve tiy.* Bir kişiliği canlandıran oyuncunun söylemesi ve yapması gereken hareketlerin genel adı: "Genç bir çocuk yanıma sokuldu, artistliğe hevesliymiş, eğer filmde rol verirsek bedava artistlik yaparmış." - F. Otyam. **2.** Bir işte bir kimse veya şeyin üstüne düşen görev: "Ev kadını rolünü çok ciddiyetle ele almıştım." - H. E. Adivar. **3.** Gerçek olmayan davranış, gösteriş.

Köken

“Fransızca *rôle* "1. kâğıt rulosu, 2. tiyatrodaki bir oyuncunun repliklerinin yazılı olduğu kâğıt" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Geç Latince *rotula* "tekerlek, yuvarlak şey, rulo" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *rota* "tekerlek" sözcüğünün küçültme halidir” (Nişanyan, 2018: 718).

Sahne: *a. Ar. şahne 1.* İzleyicilerin kolayca görebilmeleri için genellikle yerden belli bir ölçüde yüksek yapılan, oyun, müzik vb. gösteri yapmaya uygun yer, oyunluk: "Tiyatro yönetimi ve sahne düzeni her bakımdan ilkel, çağın koşullarına uygun olarak bozdu." - M. And. **2.** Görüntü: "Resim bir av sahnesini canlandırıyor." **3.** Tanık olunan, gözlenen olay: "Merdivenin başındaki paravanın arkasında garip bir sahne gördüm." - A. Gündüz. **4.** Bir konu veya çalışma çevresi, çalışma dalı: "Politika sahnesinde adları duyulan kişiler." **5. tiy.** Bir oyun veya filmin başlıca bölümlerinden her biri: "Gök Korsan konusunu açtığımda, henüz tasarlama hâlindeyken yazdığım bazı sahneleri okumuştum." C. Uçuk.

Köken

“Arapça *şahn* *صحن* "sahanlık, düz alan" sözcüğünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 727).

Ek Açıklama

“Şemseddin Sami Bey tarafından Fransızca *scène* "tiyatro sahnesi" karşılığı olarak ilk kez 1870 dolayında önerilen kelimedir” (Nişanyan, 2018: 727).

Seans: *a. Fr. séance 1.* Bir işin yapılmasına ayrılan çalışma süresi, oturum: "Bütün bunlar görünürde pazarlama taktiği ama aslında bir acındırma, kandırma seansı idi." - Ü. Dökmen. **2. tıp** Bazı tedavi yöntemlerinin uygulanması için ayrılan süre: "Bir yıl boyunca psikiyatri seanslarının parasını ödeyecek." - A. Kulin. **3. sin. ve tiy.** Gösterim: "Bu şipşirin sinemanın perşembe gündüz seanslarını severim." - N. Hikmet.

Köken

“Fransızca *séance* "oturum" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Geç Latince aynı anlama gelen *sedentia* fiilinden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *sedere*, *sess-* "oturmak" fiilinden +*entia* ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 742).

Subret: *a. Fr. soubrette tiy.* Komedilerde hafifmeşrep genç kadın veya işveli hizmetçi rollerine çıkan kadın oyuncu.

Köken

“Fransızca *soubrette* sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 788).

Sufle: *a. Fr. soufflé* **1. tiy.** Sahnedeki oyunculara, izleyicilere duyurmadan unutulmuş bir sözü veya cümleyi hatırlatma. **2.** Un, şeker, yumurta vb. maddelerin muhallebi kıvamına gelinceye kadar çırpılıp pişirilmesiyle yapılan bir tatlı türü.

Köken

“Fransızca *soufflé* "1. üflenti, fısıltı, 2. çırpılmış yumurta akıyla kabartılmış tatlı" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *souffler* "üfleme, fısıldamak" fiilinin geçmiş zaman fiil-sıfatıdır. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *sufflare* fiilinden evrilmiştir. Latince fiil Latince aynı anlama gelen *flare, flat-* fiilinden *sub+* önekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 788).

Süflör: *a. Fr. souffleur* *tiy.* Oyunculara, rollerinde unuttukları sözleri izleyicilere duyurmadan söyleyip hatırlatan erkek: "Süflör çırpınıyor ama bu da kâr etmiyordu." - T. Buğra.

Köken

Bkz. Sufle

Süflöz: *a. Fr. souffleuse* *tiy.* Oyunculara, rollerinde unuttukları sözleri izleyicilere duyurmadan söyleyip hatırlatan kadın.

Köken

Bkz. Sufle

Tablo: *a. (ta'blo) Fr. tableau* **1.** Bez, tahta, kâğıt vb. maddeler üzerine yapılmış yağlı boya, sulu boya, pastel veya kara kalem resim: "Hırsımdan bazılarında tablomu bedava verdim, alın, götürün diye bağırdım." - H. C. Yalçın. **2.** Birbiriyle olan ilgilerine göre düzenlenerek yazılmış şeylerin hepsi: "Çarpım tablosu. Kronoloji tablosu." **3.** Yaşanan, var olan olay ve olguların hepsinin genel görünüşü, manzara: "Talebelik günlerimizden bazı tabloları çizmeye çalışacağım." - H. F. Ozansoy. **4. tiy.** Bir perdenin dekor değişikliğiyle belirlenen alt bölümü.

Köken

“Fransızca *tableau* "levha, pano, tabela, resim eseri, tiyatro sahnesi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *tabellum* "küçük levha" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Latince *tabula* "levha, yazı veya oyun tahtası" sözcüğünün küçültme halidir” (Nişanyan, 2018: 819).

Tip: *a. Fr. type* **1.** Aynı cinsten bütün varlıkların veya nesnelerin temel özelliklerini büyük ölçüde kendinde toplayan örnek: "Aynı yaşta, aynı tipte, aynı kuvvette iki güreşçi." - B. Felek. **2.** Tür, çeşit. **3. sf.** İlgi çekici, değişik (kimse): "Ne tip adam." **4. ed.** Hikâye, roman, tiyatro gibi uzun anlatıma dayalı edebî eserlerde kişi kadrosu içinde yer alan ve belli bir düşüncenin, topluluğun zihniyetini ve ideolojinin temsilciliğini yüklenen kişi: "Batılılaşmanın yanlış anlaşılmasını sergileyen tip: Bihruz Bey." **5. tiy.** Kendine özgü kişiliği olmayan, genellikle bilinen kalıplardaki insanları gösteren oyun kişisi.

Köken

“Fransızca *type* "1. matbaa hurufatı, 2. edebiyatta kişilik kalıbı, 3. ilgi veya dikkat çekici kişilik" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *τύπος τύπος* "baskı, basım, damga" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *τύ(μ)πῶ* "vurmak, dövmek, darp etmek" fiilinden türetilmiştir. Yunanca fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **tu(m)p-* biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 864).

Tirat, -dı: *a. Fr. tirade* **1. tiy.** Bir tiyatro oyununda oyuncuların bir defada söylediği parça. **2.** Yazı veya konuşmada bir düşüncenin kesintisiz gelişimi: "Nina romantik bir tiradı andıran anlatışı kesti." - R. H. Karay. **3.** Uzun ve tımtırlı konuşma: "Hayatın insafsızlığı ile başlayan bir yakınma tiradı, sizin beceriksizliğinize dayanır." - H. Taner.

Köken

“Fransızca *tirade* "nutuk çekme, tiyatrodaki uzun monolog" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *tirer* "çekmek" fiilinden *+(t)°* ekiyle türetilmiştir. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *trahere, tract-* fiilinden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 864).

Tiryaki: *sf. (tiryaki:ki) Ar. tiryākī* **1.** Afyon, tütün, kahve, çay vb. keyif veren maddelere alışmış olan (kimse): "Tiryaki değildi ama aklına estikçe içiyordu." - Ç. Altan. **2.** Bir şeye çok alışmış, kendine huy edinmiş: "Belki de ha bire yenilmekte olduğu için zaten öfkesi burnunda bir altmışaltı tiryakisi." - H. Taner. **3. a. tiy.** Karagöz oyununda yaşlı ve afyon içmeye alışmış kimse.

Köken

“Farsça *tiryāk* " ترپاك 1. panzehir, 2. (mec.) afyon" sözcüğünden türetilmiştir. Farsça sözcük Eski Yunanca *thēriakē* θήριακη "Pontus kralı Mithridates'e atfedilen anti-zehir" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *thērion* θήριον "zehirli yılan" sözcüğünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 865).
Trajedi: *a. Fr. tragédie* 1. *tiy.* Konusunu efsanelerden veya tarihsel olaylardan alan, acıklı sonuçlarla bağlanan bir tür tiyatro eseri, *facia*, tragedya, ağlatı. 2. *Facia*.

Köken

“Fransızca *tragédie* "1. acıklı sahne oyunu, 2. her çeşit acıklı olay" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *tragoedia* "acıklı sahne oyunu" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *tragōidia* τραγοιδία "«keçi türküsü», acıklı sahne oyunu" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca *trágos* τράγος "keçi" ve Eski Yunanca *ōidia* ὀδή "türkü, ır" sözcüklerinin bileşiğidir” (Nişanyan, 2018: 872).

Trap: *a. Fr. trappe* 1. Hendek, tuzak. 2. *tiy.* Sahnede yerde bulunan kapak.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Trup: *a. Fr. troupe* *tiy.* Aynı tiyatrodaki çalışan oyuncular topluluğu.

Köken

“Fransızca *troupe* "grup, çete, askeri birlik, tiyatro kumpanyası" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Germence yazılı örneği bulunmayan **throp* "çok, kalabalık" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 877).

Tuluat: *a. (tulu:a:ti, l ince okunur) Ar. tulū'āt* *tiy.* Doğaçlama: "Böyle olmakla beraber, gerek orta oyununun gerek tuluatın köylü temsilleri ile bir münasebeti olsa gerek." - A. K. Tecer.

Köken

“Arapça *tl'* kökünden gelen yazılı örneği bulunmayan **tulū'āt* طلوعات sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça *tulū'* " طلوع 1. (güneş veya yıldız) doğma, belirme, 2. (fikir, imge) ilham, doğaçlama" sözcüğünün çoğuludur” (Nişanyan, 2018: 879).

Vizyon: *a. Fr. vision* 1. Görünüm. 2. Ülkü. 3. Sağgörü. 4. *sin.* ve *tiy.* Gösterim. 5. İleri görüş.

Köken

“Fransızca ve İngilizce *vision* "görüş, görme" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince aynı anlama gelen *visio* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince *videre* "görmek" fiilinden +(tion ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 916).

Vodvil: *a. esk. Fr. vaudeville* 1. *tiy.* Hareketli, eğlenceli bir konuya dayanan, şarkılara da yer verilen hafif güldürü: "Bu dönem, daha çok kısa ve vodvil türünde komedyalara yer vermiştir." - M. And. 2. Meyhanelerde söylenen neşeli, alaylı, taşlamalı şarkı.

Köken

“Fransızca *vaudeville* "bir tür hafif komedi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Fransızca *vaudevire* "doğaçlama söylenen şarkı" sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Fransızca *vauder* "çevirmek" fiilinden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 916).

Zenne: *a. esk. Far. zenāne* 1. Kadın: "Zenne çorabı." 2. *tiy.* Orta oyununda veya Karagöz'de kadın rolüne çıkan erkek oyuncu.

Köken

“Farsça *zan* زن "kadın" sözcüğünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 952).

5. TÜRKÇE TİYATRO TERİMLERİNİN KÖKEN İNCELEMESİ

Acıklı Komedi: *a. tiy.* Trajediye özgü ciddi ve acı verici olaylarla geleneksel olarak komediye özgü yöntemlerin içinde karşılaştığı tiyatro eseri, trajikomedi.

Köken (Acıklı)

ET. *açıqlıg ~ açıqlıq > TT. acıklı (Gülensoy, 2007a: 46)

Köken (Komedi)

Bkz. Komedi

Acıklı sözcüğü sıfat, *komedi* sözcüğü ise isimdir. Bu iki sözcüğün birleşmesi ile sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Açık Hava Tiyatrosu: *a. tiy.* Yazın veya iklimi elverişli yerlerde geceleri çalışan, üstü açık, yanları kapalı tiyatro.

Köken (Açık)

ET. *açuk > TT. açık (Gülensoy, 2007a: 47)

Köken (Hava)

“Farsça *hawā* هوا "hava, yel, esinti, melodi" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 322).

Köken (Tiyatro)

“Fransızca *théâtre* "sahne gösterisi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince aynı anlama gelen *theatrum* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Yunanca *théatron* θέατρον "gösteri yeri, tiyatro" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca *theáomai* θεάομαι "bakmak, seyretmek" fiilinden +*tēr* ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 865).

Ek Açıklama

“İstanbul'da Türkçe gösteri yapan ilk tiyatro, Teatro-i Osmani adıyla 1869'da kuruldu. • Erken dönem Fransızca alıntılarda, çift sessizle biten eril sözcüklere +o eklenmesi kuraldır” (Nişanyan, 2018: 865). Açık hava ve tiyatro isimdir. Bu sözcüklerin birleştirilmesi ile isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Afişte Kalmak: *tiy.* Oyun ilgi görerek günlerce oynanmak: "Afişler bütün tiyatrolarda üç beş günde bir değişirdi." - T. Buğra.

Köken (Afiş)

“Fransızca *affiche* "duvara yapıştırılan kâğıt, poster" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 8).

Köken (Kalmak)

*kâ- “yığmak, biriktirmek”

-l “edilgenlik eki”

ET., OT. kâl- > TT. kal- (Gülensoy, 2007a: 454)

Afiş sözcüğü isim, *kalmak* sözcüğü ise isim-fiildir. *Kal-* fiiline *-mak* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Ağlatı: *a. tiy.* Trajedi.

Köken

ET. *ağ/ığ > TT. ağ-la-t-ı > TT. ağlatı (Gülensoy, 2007a: 56)

Anahtar Vermek: *tiy.* Tuluat tiyatrosunda komiğe nükte yapma kolaylığı vermek: "Belinde uzun gümüş halkalarla asılı gümüş anahtarları vardı." - F. R. Atay.

Köken (Anahtar)

“Yeni Yunanca *anixtérion* ανοιχτήριον "açık, açacak" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Eski Yunanca aynı anlama gelen *anoiktér* ανοικτήρ sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Eski Yunanca *anoigō* ανοίγω "açmak" fiilinden türetilmiştir. Yunanca fiil Eski Yunanca aynı anlama gelen *oigō* οίγω fiilinden ana+ önekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 32).

Köken (Vermek)

Sözcüğün kökeninin *bè:(/ ī)r- şeklinde olduğu düşünülmektedir.

KT. ber-/ bir- > Uyg. bèr- > OT. bèr-/ bīr- > TT. ver- (Gülensoy, 2007b: 1013)

Anahtar sözcüğü isim, *vermek* sözcüğü ise isim-fiildir. *Ver-* fiiline *-mek* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Kelime Türlerini Değiştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Ara: *a. 1.* İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, aralık, boşluk, mesafe. *2.* İki olguyu, iki olayı birbirinden ayıran zaman, fasıla. *3.* Kişilerin veya toplulukların birbirine karşı olan durumu veya ilgisi: "Son zamanlarda aralarının iyi olmadığını farkındayım." - E. Şafak. *4.* İç: "Aralarında anası babası ile Binnaz'ın da bulunduğu on sekiz işçiydiler." - N. Cumalı. *5.* *sin.* ve *tiy.* Bir oyunda, bir filmde izleme sırasında dinlenmek üzere verilen kısa süre, antrakt. *6.* *sp.* Toplu jimnastik dizilmelerinde, sıradakilerin birbirlerinden yanlamasına olan uzaklıkları. *7.* *sp.* Spor karşılaşmalarında oyuncuların dinlenmek ve taktik almak için kullandıkları süre.

Köken

ara < *ar “ara, iki tepe arası, *yamaç” + a < *āra [(< ār- “ arasından geçmek” + a- “zarf fiil eki”

ara < *hāra ‘‘arasında, ara’’] (Gülensoy, 2007a: 74)

Aralık Oyunu: *a. tiy.* İki perde arasında yapılan koro, bale, monolog vb. eğlendirici oyun.

Köken (Aralık)

‘‘Eski Türkçe *ara* sözcüğünden Türkiye Türkçesinde +*ilk* ekiyle türetilmiştir’’ (Nişanyan, 2018: 43).

Köken (Oyun)

En eski kaynaklardan başlayarak oyun olarak geçer.

< ET. oy- + -(u)n

‘‘Yakutçada *oy-* ‘‘sıçramak’’ olarak saklanmıştır. Doerfer’in Türkçede **oy-* sözünün geçmediği yolundaki açıklaması düşündürücüdür. Ramstedt *oyun* (:> *oyna-*) biçimlerinin *oy-* ‘‘spielen, liebkosten’’ kökünden geldiğini yazmıştır. Poppe, Türkçe *oyna-* (<**oyuna-*) ve oyun biçimlerini Moğolca *oju-* ‘‘küssen, Geschlechtsverkehr haben’’ fiiline bağlamıştır. Doerfer *oyun* ~ Moğolca *ojo-* ‘‘küssen, koitieren’’ birleştirmesini tekrar etmiştir’’ (Eren, 1999: 311).

Aralık ve *oyun* sözcükleri isimdir. Sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Arka Müziği: *a. tiy.* Bir oyunda hareket ve sözlerin yanı sıra etkiyi artırmak için hafifçe çalınan müzik.

Köken (Arka)

Eski Türkçe ve Orta Türkçede *arka* biçimindedir.

arka < **ar* + *k* (?) + *a* ‘‘yön eki’’ (Gülensoy, 2007a: 78)

Köken (Müzik)

‘‘Fransızca *musique* sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *mousiké* μουσική sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *Moussa* Μούσα ‘‘ilham perisi’’ sözcüğünden +*ik*^o ekiyle türetilmiştir’’ (Nişanyan, 2018: 603).

Arka ve *müzik* sözcükleri isimdir. Sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Aydınlatma: *a. 1.* Aydınlatmak işi, ışıklandırma. *2. tiy.* Sahnelerin ışıklandırılması işi.

Köken

‘‘Eski Türkçe *aydıñ* ‘‘ay ışığı, ışık’’ sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe *ay* sözcüğünden türetilmiş olabilir; ancak bu kesin değildir’’ (Nişanyan, 2018: 61).

Aynaz (II): *a. 1. tiy.* Köy oyunlarını yöneten kimse.

Köken

‘‘Anadoluda dar bir alanda kullanılmıştır. Kökeni bilinmemektedir’’ (Eren, 1999: 29).

Ayrıntı: *a. 1.* Bir bütünün önemce ikinci derecede olan öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat, detay: ‘‘En küçük bir ayrıntıyı bile atlamayacaksın.’’ - A. Ümit. *2.* Edebiyat veya sanat eserlerinde bir bütünün öğelerinden her biri, teferruat, tafsilat. *3. tiy.* Bir tiyatro eserinde ana düşünceye yardımcı olan kelime, cümle veya eşya.

Köken

‘‘Türkiye Türkçesi *ayır-* fiilinden +(In)tI ekiyle türetilmiştir’’ (Nişanyan, 2018: 63).

Ek Açıklama

‘‘Türkiye Türkçesi *gezinti*, *kuruntu*, *sıkıntı* vb. sözcüklerinden yanlış analogi yoluyla türetilmiş YTü sözcüktür. TTü sözcükler +*In-* ekiyle inşa edilmiş dönüşlü fiilden türer (*gezin-ti*). Oysa **ayrınmak* fiili anlamsızdır’’ (Nişanyan, 2018: 63).

Ayrıntı sözcüğünün kökü *ayır-* fiilidir. *Ayır-* fiiline getirilen +(In)tI eki ile sözcük isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Kelime Türlerini Değiştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Balama: *a. 1. tiy.* Orta oyununda Rum tipi. *2.* Karagöz, matiz ve külhanbeyi tipleri tarafından yabancı ülkelerin tiplerine seslenirken kullanılan söz.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Başaktör: *a. (ba’saktör) T. baş* + *Fr. acteur sin.* ve *tiy.* Başoyuncu (erkek): ‘‘Servet Bey onun başaktörünü de kumpanyaya almayı düşünmektedir.’’ - R. N. Güntekin.

Köken (Baş)

Eski ve Orta Türkçe döneminde de *baş* şeklindedir.

baş < *bāş < *bal < *balç (Gülensoy, 2007a: 118)

Köken (Aktör)

Bkz. Aktör

Baş ve *aktör* kelimeleri isimdir. Türkçe *baş* sözcüğü ve Fransızca *aktör* sözcüğü birleştirilmiş ve yeni bir terim oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Başaktris: *a. (ba'şaktris) T. baş + Fr. actrice sin. ve tiy. Başoyuncu (kadın).*

Köken (Baş)

Bkz. Başaktör

Köken (Aktris)

Bkz. Aktris

Baş ve *aktris* kelimeleri isimdir. Türkçe *baş* sözcüğü ve Fransızca *aktris* sözcüğü birleştirilmiş ve yeni bir terim oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Başkarakter: *a. (ba'şkarakter) T. baş + Fr. caractère sin. ve tiy. Oyunun asıl karakteri, asli tipi.*

Köken (Baş)

Bkz. Başaktör

Köken (Karakter)

“Fransızca *caractère* "1. huy, tabiat, kişilik, 2. romanda şahsiyet" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Eski Yunanca *χαρακτήρ* χαρακτήρ "metale kazılmış damga, mühür, kimlik" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Eski Yunanca *χαράσσω* "oymak, kazmak" fiilinden +*tēr* ekiyle türetilmiştir. Yunanca fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **gherək-* biçiminden evrilmiştir. Bu biçim Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **gher-4* "oymak, kazmak, çizmek" kökünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 414).

Baş ve *karakter* kelimeleri isimdir. Türkçe *baş* sözcüğü ve Fransızca *karakter* sözcüğü birleştirilmiş ve yeni bir terim oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Başoyuncu: *a. (ba'şoyuncu) 1. sin. ve tiy. Bir filmde veya tiyatro eserinde başrolü canlandıran erkek oyuncu, başaktör. 2. Bir filmde veya tiyatro eserinde başrolü canlandıran kadın oyuncu, başaktris, primadonna.*

Köken (Baş)

Bkz. Başaktör

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Baş ve *oyuncu* sözcükleri isimdir. *Oyun* sözcüğüne *-cu* yapım eki getirilmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Butafor: *a. tiy. Oyun için gerekli sahne eşyası.*

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Çadır Tiyatrosu: *a. Oyunlarını ve diğer gösterilerini çok büyük bir çadır içinde halka sunan gezici tiyatro veya gösteri grubu.*

Köken (Çadır)

“Eski Türkçe *çatır* veya *çaşır* "kara çadır, tente veya gölgelik şeklinde barınak" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe sözcük Farsça ve Orta Farsça *çādar* veya *çādūr* "چادر/چادر1. tente, gölgelik, 2. örtü, özellikle kadın çarşafı" sözcüğünden alıntı olabilir; ancak bu kesin değildir. Bu sözcük Sanskritçe *çhattra* छत्र "tente, gölgelik" sözcüğünden alıntı olabilir; ancak bu kesin değildir. (NOT: Sanskritçe sözcük Sanskritçe *çhādayati* "örtmek" fiilinden türetilmiştir.) Sanskritçe fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **sked-* "örtmek" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 139).

Köken (Tiyatro)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Bu terim *Türkçe Sözlük*'te tiyatro terimi olarak geçmemektedir. Fakat anlamı itibari ile tiyatro terimi olarak alınmıştır.

Çadır ve *tiyatro* isimdir. Bu isimler birleştirilerek isim tamlaması yapılmıştır. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Demir Perde: *a. tiy.* Sahne ile izleyicilerin bulunduğu salonu yangın tehlikesinde birbirinden ayıran, demirden yapılmış perde.

Köken (Demir)

“Sözcüğün kökeni Eski Türkçede bulunan *tèmir* sözcüğünden gelmektedir” (Nişanyan, 2018: 175).

Köken (Perde)

Bkz. Perde

Demir sözcüğü sıfat, *perde* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması yapılmıştır. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Doğaçlama: *a. 1.* Doğaçlamak işi, emprovizasyon. *2. zf.* Birdenbire, düşünmeden, içine doğduğu gibi, doğaçtan, doğmaca, irticalen, emprovize: "Doğaçlama şiir söylemek." *3. tiy.* Yazılı metni olmayan, kararlaştırılmış taslağı, yerine, zamanına göre oyuncular tarafından, sahnede yakıştırılan sözlerle tamamlanan oyun, tuluat.

Köken

“Türkiye Türkçesi *doğ-* fiilinden Yeni Türkçe *+(g)Aç* ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 194).

Doğaçlama sözcüğünün kökü *doğ-* fiilidir. *Doğ-* fiiline getirilen ekler ile türü değişmiş ve isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Kelime Türlerini Değiştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Donatımcı: *a. sin.* ve *tiy.* Bir film veya tiyatro eseri için gerekli sahne donatımı işini yöneten kimse.

Köken

Sözcük Eski Türkçe *ton* sözcüğünden gelmektedir.

< ton “elbise” +a-t-

< ton+ a-t-(1)m (Gülensoy, 2007a: 298-299)

Döner Sahne: *a. tiy.* Bir oyunun sergilenmesi sırasında kolayca dönüp seyircilerin önüne geçebilecek, kullanıma hazır sahne.

Köken (Döner)

Sözcük Eski Türkçe *dön-* fiilinden gelmektedir.

dön- < ET. *tö:n-* (Gülensoy, 2007a: 302)

Köken (Sahne)

Bkz. Sahne

Döner sözcüğü sıfat, *sahne* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması yapılmıştır. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Düzen Açıklaması: *a. tiy.* Bir tiyatro eserinin metninde dekor, giysi vb. ile oyuncuların görünüşleri, davranışları üzerine yapılan açıklama.

Köken (Düzen)

“Eski Türkçe *tüz* "barışık, uyumlu, düzenli, düzgün" sözcüğünden evrilmiştir. Eski Türkçe sözcük Eski Türkçe *tüz-* "sıra koymak, dizmek, düzenlemek" fiili ile eş kökenlidir. *Düzen* sözcüğü ise Türkiye Türkçesi *düze-* "düzeltmek, düzenlemek" fiilinden Türkiye Türkçesinde *+In* ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 208).

Köken (Açıklama)

Bkz. Açık

Düzen ve açıklama sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Düzenleme: *a. tiy.* Yönetmenin oyuncularını oyuna uygun bir uyum içine sokması için yaptığı hazırlık, çalışma, mizansen.

Köken

Bkz. Düzen Açıklaması

Gelişim: *a. 1.* Gelişme işi. *2.* Serpilip büyüme. *3.* İlerleme, inkişaf, tekâmül. *4. tiy.* Aksiyon.

Köken

“*Gelmek* sözcüğü Eski Türkçe aynı anlama gelen *kel-* fiilinden evrilmiştir. *Gelişmek* ise Türkiye Türkçesi *gel-* fiilinden Türkiye Türkçesinde +*Iş-* ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 284).

Gelişim sözcüğünün kökü *gel-* fiildir. Fiile getirilen ekler ile isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Gezici Topluluk, -ğu: *a. tiy.* Belli bir yeri olmayıp özel araçlarla dolaşarak oyunlar sergileyen topluluk.
Köken (Gezici)

Sözcüğün kökü *gez-* fiildir.

ET., OT. *kez-* > *gez-*

gezi-ci < *gez-* [*kez-*]+ *-i* (Gülensoy, 2007a: 369-370)

Köken (Topluluk)

Topluluk sözcüğü ET. *top* < **to-* “şişmek, kabarmak” + *-p* sözcüğüne *-lu* ve *-luk* eklerinin gelmesi ile oluşturulmuştur (Gülensoy, 2007b: 914).

Gezici sözcüğü sıfat, *topluluk* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Giydirici: *a. 1. sin.* ve *TV* Stüdyolarda oyuncuların giyimine yardım eden kimse, gardiropçu. *2. tiy.* Oyuncuların giysilerini giydiren kimse, gardiropçu.

Köken

Sözcüğün kökü *giy-* fiildir.

giy- < *kiy-* < *kèy-* < *key-* < *ked-* (ET)

< **kèd-* [*kè-d-*] (Gülensoy, 2007a: 372)

Giydirici sözcüğünün kökeni *giy-* fiildir. *Giydir-* fiiline getirilen *-ici* eki sonucunda sözcük isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Gölge Oyunu: *a. tiy.* Geriden ışıkla aydınlatılmış bir perde arkasında hareket ettirilen resimlerin gölgelerinden yararlanılarak oynatılan oyun: "Türkiye'ye gölge oyununun ne zaman ve nasıl girdiği sorunu üzerine çeşitli yorumlar bulunmaktadır." - M. And.

Köken (Gölge)

ET. *köligā* < *kö-* “toplanmak” l + *īg-e*

~OT. *kölik* ~ *kölikē* “koyu gölge” (Gülensoy, 2007a: 378)

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Gölge ve *oyun* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Gölge Tiyatrosu: *a. tiy.* Saydam bir perde üzerinde, arkadan kuvvetli bir ışıkla aydınlatılan oyuncuların gölgeleriyle yaptıkları gösteri.

Köken (Gölge)

Bkz. Gölge Oyunu

Köken (Tiyatro)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Gölge ve *oyun* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Gösterim: *a. 1. sin.* ve *tüy.* Görüntülerin gösterici yardımıyla bir yüzeye yansıtılması işi, projeksiyon. *2.* Sinema salonlarında filmin gösterilmeye başlaması, vizyon. *3.* Sinema, tiyatro, konser vb. sanat dallarında verilen gösterilerden her biri, seans.

Köken

Sözcüğün kökü *göster-* fiildir.

ET. *körkit-*, *körtgür-*, *körtur-* > OT. *körküt-* > TT. *göster-* (Gülensoy, 2007a: 386)

Gösterim sözcüğünün kökü *göster-* fiildir. Fiile gelen ek sonucu sözcüğün türü isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Güldürü: *a.* **1.** Güldürme özelliği olan şey. **2.** *tiy.* İlkel, yalın güldürme öğelerinden yararlanan, bazen inanırlığın sınırını aşan, güldürmeyi amaç edinen sahne eseri, komedi, fars.

Köken

Sözcüğün kökü *gül-* fiilidir.

ET. kül- > OT. külçir- “gülümsemek” > gül-

ET., OT. kültür- < gül- [< kül-] + tür- (Gülensoy, 2007a: 394)

Güldürü sözcüğünün kökü *gül-* fiilidir. Fiile gelen ekler sonucunda sözcüğün kökü isim durumuna geçmiştir. Terim, terim oluşturma yollarından **Kelime Türlerini Değiştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Gülüt: *a. sin.* ve *tiy.* Skeç, revü, eğlence gösterisi vb.ne eklenen beklenmedik gülünç sözler veya durumlar.

Köken

Sözcüğün kökü *gül-* fiilidir.

ET. kül- > OT. külçir- “gülümsemek” > gül-

OT. külüt “halk arasında gülünç olan nesne” < gül- [< kül-] + (ü)t (Gülensoy, 2007a: 395)

Gülüt sözcüğünün kökü *gül-* fiilidir. Fiile gelen ek sonucu sözcüğün türü isim durumuna geçmiştir.

Terim, terim oluşturma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Halk Günü: *a.* **1.** Vali, belediye başkanı vb.nin sorunlarını dinlemek için halkla görüştüğü gün. **2. sin.** ve *tiy.* Tiyatro, sinema vb. eğlence yerlerinin düzenledikleri ucuz matine, halk matinesi.

Köken (Halk)

“Arapça *χlk* kökünden gelen *χalk* خلق "herhangi bir insan topluluğu, ahali" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Aramice/Süryanice *χlk* kökünden gelen *χelkā* ܫܠܟܐ "pay, bölük, kısım" sözcüğü ile eş kökenlidir. Bu sözcük Aramice/Süryanice *χalak* ܫܠܟܐ "pay etmek, bölmek" fiilinden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 310).

Köken (Gün)

Sözcüğün kökeni ET. *kūn şeklindedir.

ET., OT. kūn; Uyg. küün > TT. gün (Gülensoy, 2007a: 395)

Halk ve gün sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Halk Matinesi: *a. sin.* ve *tiy.* Halk günü.

Köken (Halk)

Bkz. Halk Günü

Köken (Matine)

“Fransızca *matinée* "sabah vakti, gündüz gösterisi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *matin* "sabah" sözcüğünden türetilmiştir. Bu sözcük Latince *matutinum* "sabahleyin, gün doğumunda" sözcüğünden evrilmiştir. Latince sözcük Latince *matuta* "şafak" sözcüğünden +in° ekiyle türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 537).

Halk ve *matine* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Işık Çanağı: *a. tiy.* Sahneyi aydınlatmak için değişik açılardan ışığın gelmesini sağlayan çukur madeni yansıtıcı.

Köken (Işık)

ET. yaşuk > OT. yaşık

*yaşu- (> *yışu-) > ışı- + -k (Gülensoy, 2007a: 421)

Köken (Çanak)

“Eski Türkçe *çanak* "ağaçtan oyma kâse" sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 142).

Işık ve *çanak* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Işıkırlak, -ği: *a. tiy.* Karagöz'ün başlığı: "Tuhaf bir sepete benzeyen ışıkırlağı, kısa şalvarı, saltası, tokalı pabucu ile bu adam bildiğimiz Karagöz'dü." - F. R. Atay.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

İbiş: *a. tiy.* Orta oyununda çoğu kez aptal uşak rolünü oynayan komedyen. *2. sf.* Şapşal.

Köken

“İbrahim özel adından türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 353).

İlk Gösteri: *a. tiy.* Sahneye konulan oyunun ilk temsili, prömiyer.

Köken (İlk)

OT. ilk < il “ön taraf, doğu” +k (Gülensoy, 2007a: 432)

Köken (Gösteri)

Bkz. Gösterim

İlk sözcüğü sıfat, *gösteri* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Kabare Tiyatrosu: *a. tiy.* Genellikle güncel konuları iğneleyici, yerici, taşlayıcı biçimde ele alan skeçlerin oynandığı, monologların, şarkıların ve şiirlerin söylendiği küçük tiyatro: "Toplumsal ve politik hiciv yapan her kabare tiyatrosu, bulunduğu ortamın zekâ ve yüreklilik kanıtıdır." - H. Taner.

Köken (Kabare)

“Fransızca *cabaret* "küçük tiyatro, müzikli lokanta" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Hollandaca *cabret* "odacık" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 395).

Köken (Tiyatro)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Kabare ve *tiyatro* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur.

Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Kapalı Gişe: *zf. sin.* ve *tiy.* Bütün biletleri satılmış bir biçimde.

Köken (Kapalı)

Sözcüğün kökü *kapa-* fiildir.

kapa- < *kap + -a-

Eski ve Orta Türkçede *kapa-* fiili yerine yap- “kapatmak, örtmek” fiili kullanılmıştır. Bu fiil bugün yalnız yap-ış-/ yap-ış-tır- (işteş ve ettirgen) biçimleriyle kullanılmaktadır (Gülensoy, 2007a: 459).

Köken (Gişe)

“Fransızca *guichet* "1. küçük kapı, girinti, 2. bilet veya banka veznesi" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Norsça (Vikingce) *wik* "girinti, kapı" sözcüğünün küçültme halidir” (Nişanyan, 2018: 290).

Kapalı sözcüğü sıfat, *gişe* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Kolbaşı: *a. (ko'lbaşı) 1.* Herhangi bir ekibin, grubun, iş takımının başı. *2. tiy.* Orta oyununda kolun başında olan ve kola adını veren oyunları düzenleyen, yöneten kimse.

Köken

Sözcük *kol* ve *baş* sözcüklerinin birleştirilmesi ile oluşmuştur.

*köl > ET. kool > OT. kol (Gülensoy, 2007a: 534)

Kol ve *baş* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuş ve birleşik yazılmıştır. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Köy Oyunu: *a. tiy.* Kırsal kesimde köylülerin hazırlayıp sunduğu seyirlik oyun.

Köken (Köy)

“Farsça *kūy* veya *kōy* كوی "sokak" sözcüğünden alıntı olabilir; ancak bu kesin değildir. Farsça sözcük Orta Farsça aynı anlama gelen *kōy*, sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 478).

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Köy ve *oyun* sözcükleri isimdir. Sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Kukla Tiyatrosu: *a. tiy.* Kukla oyununun yapıldığı tiyatro.

Köken (Kukla)

“Yeni Yunanca *koukoûla* κουκούλα "1. kukuleta, külah, 2. tahtadan oyma külahlı figür" sözcüğünden alıntıdır. Yunanca sözcük Latince *cuculla* "külah" sözcüğünden alıntıdır” (Nişanyan, 2018: 483).

Köken (Tiyatro)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Kukla ve tiyatro sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Lüks Koltuk, –*ğu*: *a. sin.* ve *tiy.* Salonun arka ve yan taraflarında özel bölmelerde yer alan ve ücreti farklı olan koltuk.

Köken (Lüks)

“Fransızca *luxe* "gösteriş, gösterişli" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince *luxus, luxur-* "aşırılık, israf, tantana, debdebe" sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 515).

Köken (Koltuk)

**ķōl+tıķ* > OT. *ķoltık* > TT. *koltuk* (Gülensoy, 2007a: 535)

Lüks sıfat, *koltuk* ise isimdir. Fransızca *lüks* ve Türkçe *koltuk* sözcükleri birleştirilerek yeni bir terim oluşturulmuştur. Terim isim tamlaması yapısındadır. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Orunlama: *a. tiy.* Bir konunun yerine onunla benzerlikleri olan bir başka konuyu anlatma.

Köken

Sözcüğün kökeni hakkında bilgi bulunamamıştır.

Oynatmak: (*-i*) **1.** Oynamasını sağlamak: "Bir curcuna havası söyledi ve salondakilerin hepsini oynattı." - P. Safa. **2.** Kıvıldamasına yol açmak: "Elindeki kamçıyı oynatarak güneş altında yanan ovalarda gözlerini gezdirdi." - M. Ş. Esendal. **3.** *nsz* Herhangi bir canlıya istenilen hareketleri yaptırmak: "Ayı oynatmak." **4.** *nsz* Bir araç, gereç kullanmak: "Akıllı bir adam mermer üzerinde keser oynatır mı?" - Ö. Seyfettin. **5.** *nsz* Aklını yitirmek: "Sizinle iki gün daha çalışsam aklımı oynatabilirim." - F. R. Atay. **6.** Korkutmak, heyecanlandırmak: "Yüreğimi oynattın." **7.** Herhangi bir ödevi yerine getirmeyerek karşı tarafı düzenle oyalamak: "Borçlu alacaklıyı iki aydır oynatıyor." **8.** *nsz, tiy.* Sahneye koymak: "Bu ramazan geceleri Karagöz oynatacağız." - H. E. Adivar.

Köken

Bkz. Aralık Oyunu

Sözcüğün kökü *oyun* sözcüğüdür. İsim olan sözcüğe ekler getirilmiş ve fiil durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Oyun Çıkarmak: **1.** *sp.* Oyun oynamak: "Tenis, tavla, dama, çelik çomak, bale oyundur." **2.** *tiy.* Tiyatro oyununu hazırlamak.

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Köken (Çıkarmak)

TT. çıkar- < ET. taşğar- < *taş "dış" (Gülensoy, 2007a: 236)

Oyun sözcüğü isim, *çıkarmak* sözcüğü ise isim-fiildir. *Çıkar-* fiiline *-mak* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Oyun Yazarı: *a. tiy.* Tiyatro, radyo ve televizyonda sahnelenmek veya oynanmak üzere piyes, skeç türü eserler kaleme alan sanatçı.

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Köken (Yazar)

Sözcüğün kökeni *yaz-* fiildir.

“Oğuzca *yaz-* "1. hata etmek, sapmak, 2. (Oğuzca) yazı yazmak" fiilinden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 935).

Ek Açıklama

“Meslek adı olarak kullanımı Yeni Türkçedir” (Nişanyan, 2018: 935).

Oyun ve *yazar* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Öncü Oyun: *a. tiy.* Geleneksel tiyatrodan ayrılan, kuruluş ve anlatım yönünden yenilikler getirmek isteyen oyun.

Köken (Öncü)

Sözcüğün kökü *ön* sözcüğüdür.

*öŋ > ET., OT. öng > TT.ön

öncü < ön+cü (Gülensoy, 2007b: 663)

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Öncü ve *oyun* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Öncü Tiyatro: *a. tiy.* Herhangi bir akımda veya dönemde birtakım yenilikler getiren tiyatro.

Köken (Öncü)

Bkz. Öncü Oyun

Köken (Tiyatro)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Öncü ve *tiyatro* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Örgü: *a. 1.* Örme işi veya biçimi. *2.* Tığ, şiş veya özel makineyle ilmeklerin yan yana getirilmesiyle örülerek yapılmış şey. *3.* Dokumacılıkta atkı ve çözümlü ipliklerinin, dokumayı oluşturacak biçimde belli bir desene göre kesilmesi. *4.* Örülmiş saç bölüğü, belik: "Kadının başına doladığı örgülerden biri, firketelerden kurtulup omzuna düşüyor eğilince." - N. Meriç. *5.* İletişim, ulaşım vb.nin ülke yüzeyinde yayılmış biçimi, ağ. *6.* Yapı: "Batı Avrupa medeniyeti bütün dış ve iç örgüleriyle bana ilk defa orada ayan olmuştu." - Y. K. Karaosmanoğlu. *7.* Her türlü eylem ve olaydan oluşan akış: "Yaşamın örgüsü içinde gereğinden bile çok çalışkanım." - N. Meriç. *8. sf.* Örülerek yapılan, örme: "Örgü bir giysi." *9. anat.* Bazı sinir veya damarların birbirine geçip dolaşmasından ortaya çıkan oluşum. *10. tiy.* Konunun ana çizgisi, oyunun işlenişi veya çatısı.

Köken

Sözcüğün kökü *ör-* fiilidir.

ET. yörgä- > OT. ör-, ö:rü- > TT. ör-

ör- < *ö:- + -r- [<*hö:r-] (Gülensoy, 2007b: 669)

Örgü sözcüğünün kökü *ör-* fiilidir. Fiile getirilen ek sonucunda isim durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Kelime Türlerini Değiştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Pastoral Oyun: *a. tiy.* Kişileri kadın ve erkek çobanlar olan tiyatro eseri.

Köken (Pastoral)

"Fransızca *pastoral* "çobanlığa ilişkin, kırsal" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Latince aynı anlama gelen *pastoralis* sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince *pastōr* "çoban" sözcüğünden +*al*^o ekiyle türetilmiştir" (Nişanyan, 2018: 660).

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Pastoral sözcüğü sıfat, *oyun* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Peri Oyunu: *a. tiy.* Olağanüstü öğelere ve büyüye ağırlık veren bir tür sahne eseri.

Köken (Peri)

"Farsça *parī* veya *parrī* پری/پری "bir efsane varlığı, cin" sözcüğünden alıntıdır. Farsça sözcük Orta Farsça aynı anlama gelen *parīk* sözcüğünden evrilmiştir. Bu sözcük Avesta (Zend) dilinde *pairikā-* "«yanında duran», Zerdüş inancında iyi ruh, peri" sözcüğünden alıntıdır. Avestaca sözcük Avesta (Zend) dilinde *pairi* "yan, etraf" sözcüğünden türetilmiştir" (Nişanyan, 2018: 668).

Köken (Oyun)

Bkz. Açık Hava Tiyatrosu

Peri ve *oyun* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Radyofonik Piyes: *a. tiy.* Radyo oyunu.

Köken (Radyofonik)

“Fransızca ve İngilizce *radio* "radyo alıcısı" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca ve İngilizce *radiophone* "«ışma-ses», radyo" sözcüğünden türetilmiştir” (Nişanyan, 2018: 701).

Köken (Piyes)

“Fransızca *pièce* "1. parça, 2. tiyatro eseri" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Geç Latince *pettia* "parça" sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 678).

Radyofonik sözcüğü sıfat, *piyes* sözcüğü ise isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Radyo Oyunu: *a. tiy.* Radyoda seslendirilmek üzere yazılan oyun, radyofonik piyes.

Köken (Radyo)

Bkz. Radyofonik Piyes

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Radyo ve *oyun* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Reji Masası: *a. tiy.* Rejisörün oyunu yönlendirdiği yer.

Köken (Reji)

“Fransızca *régie* "yönetim, idare" sözcüğünden alıntıdır. Fransızca sözcük Fransızca *régir*, *régiss-* "yönetmek" fiilinden türetilmiştir. Bu sözcük Latince *regere*, *rect-* "doğrultmak, yöneltmek, yönetmek, rehber olmak" fiilinden evrilmiştir. Latince fiil Hintavrupa Anadilinde yazılı örneği bulunmayan **reg-* "yöneltmek" biçiminden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 710).

Köken (Masa)

“İtalyanca *mensa* "küçük taşınabilir masa" veya Lad ve İspanyolca *mesa* "masa" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Latince aynı anlama gelen *mensa* sözcüğünden evrilmiştir” (Nişanyan, 2018: 534).

Reji ve *masa* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Sahneye Koymak: *tiy.* Tiyatro eserini veya müzikal bir oyunu, metin, oyun, yorum, dekor, müzik vb. öğeleri birbiriyle uyumlu duruma getirerek sahne için uygulamak, oynamak, sahnelemek: "Tiyatro yönetimi ve sahne düzeni her bakımdan ilkel, çağın koşullarına uygun olarak bozduktu." - M. And.

Köken (Sahne)

Bkz. Sahne

Köken (Koymak)

*kō-δ- > kōd-, kot- > OT. koy- > TT. koy- (Gülensoy, 2007a: 548)

Sahne sözcüğü isim, *koymak* sözcüğü ise isim-fiildir. *Koy-* fiiline *-mak* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Seyirlik Oyun: *a. tiy.* Seyirci önünde gösterilen, genellikle beceriye dayanan, eğlendirici nitelikteki oyun: "Geleneksel Türk seyirlik oyunlarının içinde en önemlilerinden biri meddahtır." - M. And.

Köken (Seyirlik)

“Arapça *sy* kökünden gelen *sayr* سیر "bir yol izleme, gezi, yolculuk, rota" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça *sāra* سَار "yürüdü, gezdi, yol aldı" fiilinin *faʿl* vezninde masdarıdır” (Nişanyan, 2018: 757).

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Seyirlik sözcüğü sıfat, *oyun* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Sözsüz Oyun: *a. tiy.* Düşünce ve duyguları müzik veya türlü eşyalar eşliğinde bazen dansla, bazen de gövde ve yüz hareketleriyle yansıtmayı amaçlayan oyun, pandomim: "Seyirlik köylü oyunları içinde de dramatik nitelikte sözsüz oyunlara rastlanır." - M. And.

Köken (Sözsüz)

*sō-z > ET. söz > TT. söz (Gülensoy, 2007b: 810)

TT. söz-süz

Köken (Oyun)

Bkz. Aralık Oyunu

Sözsüz sözcüğü sıfat, *oyun* sözcüğü isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek sıfat tamlaması oluşturulmuştur.

Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Sufle Etmek: *tiy.* **1.** Tiyatro oyunculara, izleyicilere duyurmadan söyleyecekleri sözü veya cümleyi fısıldamak. **2.** Birine unuttuğu bir sözü veya cümleyi kimseye duyurmadan hatırlatmak.

Köken (Sufle)

Bkz. Sufle

Köken (Etmek)

*ēt- > ET. èt-, et- > OT. èt-, it- > TT. et- (Gülensoy, 2007a: 345)

Sufle sözcüğü isim, *etmek* sözcüğü ise isim-fiildir. *Et-* fiiline *-mek* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Şenlik, -ği: *a.* **1.** Şen olma durumu, şetaret: "Emine'nin yüzüne öyle bir şenlik, çakırimsı şehla gözlerine öyle bir civeleklik geldi ki..." - O. C. Kaygılı. **2.** Belli günlerde yapılan, coşku veren eğlendirici gösterilerin tümü, bayram: "Ne var ki bu şenlik gününde yüzüne bakan yok." - T. Buğra. **3.** *sin.* ve *tiy.* Festival. **4.** Sevinç, neşe.

Köken

Sözcüğün kökü şen sözcüğüdür.

*şē- "yansıma" + -n > şen (Gülensoy, 2007b: 841)

Şen sözcüğü sıfattır. Sözcüğe getirilen *-lik* eki ile isim durumunu almıştır. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Tekerleme: *a.* **1.** Tekerlemek işi. **2.** Çoğunlukla basmakalıp söz: "Bazısının konuşması, tekerleme hâlinde tekrar ettiği birkaç kelimedden ibarettir." - R. N. Güntekin. **3.** Birbiriyle uyumlu hazır söz kalıbı: "Çocuklar, türkülü bir tekerleme ile karşılarları leyleklerin gelişini." - N. Cumalı. **4.** *ed.* Çoğunlukla, masalların genellikle başında bulunan "Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde." gibi uyaklı giriş veya ara sözler: "Tekerlemeler, masaldan başka halk tiyatrolarında da görülüyor." - A. H. Çelebi. **5.** *ed.* Saz şairleri arasında yapılan deyiş yarışı. **6.** *tiy.* Orta oyununda özellikle Kavuklu'nun kullandığı sözler.

Köken

Sözcüğün kökeni *teker* sözcüğüdür.

teker < *tegir(mi)

[> *tekre > teker {/re/ > /er/} göçüşmesi ile]

ET. tâglir- "çevrilmek, döndürülmek"

tâgre "daire, çevre, civar"

tâgrikle- "dört yanını çevrelemek, kuşatmak"

OT. tegir(me) "çörek, değirmen taşı, para gibi değirmi olan her nesne" (Gülensoy, 2007b: 875)

Temaşa Sanatı: *a.* *tiy.* Oyun, temsil, piyes, tiyatro, sahne sanatları.

Köken (Temaşa)

"Arapça *mşy* kökünden gelen *tamāşā* تماشَى "gezinti, seyran" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça *maşā* ماشا "yürüdü" fiilinin *tafā'ul* vezninde (VI) masdarıdır" (Nişanyan, 2018: 847).

Köken (Sanat)

"Arapça *šn'* kökünden gelen *šan'a(t)* صنعة veya Arapça *šanā'a(t)* صناعة "ustalık, hüner, imalat" sözcüğünden alıntıdır. Bu sözcük Arapça *šana'a* صنع "at yetiştirdi, ustalık ve beceri gerektiren bir iş yaptı" fiilinin *fa'āla(t)* vezninde masdarıdır" (Nişanyan, 2018: 733).

Temaşa ve *sanat* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Tuluatçı: *a.* *tiy.* Tuluat yapan sanatçı: "Hasan, bu sefer kendisine ancak seyyar tuluatçıların arasında bir yer bulabildi." - O. C. Kaygılı.

Köken

Bkz. Tuluat

Tuluat sözcüğü yabancı kökenli bir sözcüktür. Sözcüğe Türkçe bir ek olan *-cı* eki getirilerek terim Türkçeleştirilmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Üç Birlik Kuralı: *a. tiy.* Klasik tiyatrodaki yer, zaman ve konu birliğini esas alan kural.

Köken (Üç)

ET., OT. üç > TT. üç (Gülensoy, 2007b: 985)

Köken (Birlik)

*bi:r > ET., OT. bir > TT. bir (Gülensoy, 2007a: 149)

Köken (Kural)

kur-(a)l > kural (Gülensoy, 2007a: 570)

Üç, *birlik* ve *kural* sözcükleri isimdir. Bu sözcükler birleştirilerek isim tamlaması oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

Yorum: *a. 1.* Bir yazının veya bir sözün, anlaşılması güç yönlerini açıklayarak aydınlığa kavuşturma, tefsir. *2.* Bir olayı belli bir görüşe göre açıklama, değerlendirme: "Böyle bir yorum hiçbir şey öğretmez." - F. R. Atay. *3.* Gizli veya hayalî olan bir şeyden anlam çıkarma. *4.* Bir ürünün, bir modelin bir sanat eserinin farklı bir açıdan ele alınarak yeniden oluşturulmuş biçimi, versiyon: "Amatörler çoğu kez yeniliklerde, yeni yorumlarda, denemede daha başarılıdırlar." - M. And. *5. müz.* ve *tiy.* Bir müzik parçasını veya bir tiyatro oyununu kendine özgü bir duyarlık ve teknikle çalma, söyleme veya oynama.

Köken

Sözcüğün kökü *yor-* fiilidir.

*yō-r- > ET. yör-; yora- > OT. yor-, yör- > TT. yor-(u)m (Gülensoy, 2007b: 1164)

Yorumlamak: *(-i) 1.* Bir yazıyı veya bir sözü yorum yaparak açıklamak, tefsir etmek. *2.* Bir olaya, bir duruma bir anlam vermek, tabir etmek: "Hasan Bey istediği gibi yorumlayabilir, bu beni ilgilendirmez." - H. E. Adıvar. *3. müz.* ve *tiy.* Bir müzik parçasını, bir tiyatro oyununu kendine özgü bir duyarlılık ve teknikle çalmak, söylemek veya oynamak, icra etmek.

Köken

Bkz. Yorum

Sözcüğün kökü *yorum* sözcüğüdür. İsim olan sözcüğe ekler getirilmiş ve fiil durumuna geçmiştir. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Yönetmek: *(-i) 1.* Bir kurum veya kuruluşun yasalara, kurallara ve belli şartlara uygun biçimde işlenmesini sağlamak, idare etmek, tedvir etmek. *2.* Birinin bir konudaki etkinliğine, çalışmasına yön vermek, birini yönlendirmek. *3. sin.* ve *tiy.* Program ve oyunların yapımını, gerçekleşmesini sağlamak: "Filmi yönetmek."

Köken

"Türkiye Türkçesi *yönel-* fiilinden evrilmiştir. Türkçe fiil Türkiye Türkçesi *yönel-* fiilinden Türkiye Türkçesinde *+It-* ekiyle türetilmiştir" (Nişanyan, 2018: 943).

Ek Açıklama

"Veya yön adından *+At-* fiil yapım ekiyle oluşturulmuştur" (Nişanyan, 2018: 943).

Yönetmen: *a. 1.* Bir kuruluşu yönetme yetkisi olan kimse, müdür, direktör. *2. sin.* ve *tiy.* Tiyatro ve sinema oyunlarında oyuncuların rollerini dağıtıp oyunu düzenleyen, metin, yorum, dekor, müzik vb. öğeler arasında birlik sağlamaya çalışan kimse, rejisör. *3. TV* Bir televizyon programını hazırlayan görevliler arasında eş güdümü sağlayan, onları belli konularda görevlendiren, yayın malzemelerini değerlendiren ve yayının görsel sorumluluğunu üstlenen kişi.

Köken

Bkz. Yönetmek

Yönetmen sözcüğünün kökü *yönel-* fiilidir. Sözcüğe getirilen ek sonucu isim durumunu almıştır. Terim, terim yapma yollarından **Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme** yolu ile oluşturulmuştur.

Zenneye Çıkmak: *tiy.* Orta oyununda erkek oyuncu, kadın rolüne çıkmak: "Zenne çorabı."

Köken (Zenne)

Bkz. Zenne

Köken (Çıkmak)

ET. *taş (> tış) + ık- > tışık- > OT. çık- > TT. çık- (Gülensoy, 2007a: 235)

Zenne sözcüğü isim, *çıkmaq* sözcüğü ise isim-fiildir. *Çık-* fiiline *-mak* eki getirilerek isim-fiil oluşturulmuştur. Terim, terim yapma yollarından **Birleştirme** yolu ile oluşturulmuştur.

6. SONUÇ

Çalışmada yer alan terimler köken ve anlam bakımından incelenmiştir. Terimler yabancı kökenli ve Türkçe terimler olarak sınıflandırılmıştır. Türkçe terimlerde hem Türkçe hem de yabancı kökenli terimler bulunmaktadır. Bazı terimler Türkçe ve yabancı kökenli sözcüklerin birleştirilmesi ile, bazı terimler ise farklı dillere ait yabancı kökenli sözcüklerle oluşturulmuştur. Yabancı kökenli sözcüklere Türkçe ekler getirilerek bazı terimler de Türkçeleştirilmiştir. İncelenen toplam terim sayısı 123'tür. Yabancı kökenli terimlerin sayısı 53, Türkçe terimlerin sayısı 70'tir. Yabancı kökenli terimlerde 37 Fransızca sözcük, 7 Arapça sözcük, 4 İtalyanca sözcük, 2 Farsça sözcük ve birer tane Rumca ve İngilizce sözcük tespit edilmiştir. Türkçe terimlerin terim yapma yollarından hangisi ile oluşturuldukları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmada yer alan terimlerin terim yapma yollarından Birleştirme, Yapım Ekleriyle Kök ve Gövdelerden Terim Türetme ve Kelime Türlerini Değiştirme yolları ile yapıldığı tespit edilmiştir. Kökenleri bilinmeyen ve terim yapma yolu tespit edilemeyen terimler de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akalın, Şükrü Halûk vd. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akalın, Şükrü Halûk vd. (2015). *Yayıncılık ve Medya Sözlüğü*. Ankara: Mattek Matbaacılık.

Eren, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basım Evi.

Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

_____ (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü –Etimolojik Sözlük Denemesi- II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karaman, Burcu İlkey (2017). *Terimbilimi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Nişanyan, Sevan (2018). *Nişanyan Sözlük Çağdaş Türkçenin Etimolojisi*. İstanbul: Liber Plus Yayınları.

Taner, H., And, M., Nutku, Ö. (1966). *Tiyatro Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Yaman, Mükremin (2012). “Çağdaş Terimbilim ve Kurumsal Çalışmalar”. *Dilbilim*, (15), 59-76. 14.06.2019 <http://dergipark.org.tr/iudilbilim/issue/1084/12256>

Zülfikar, Hamza (2011). *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.